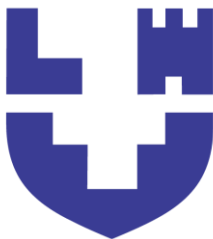

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Частина 2.

ТЕОРІЯ ПРАВА

Методичні вказівки до семінарських занять
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня
освітньої програми «Право»
галузь знань 08 Право
спеціальності 081 Право
денної та заочної форм навчання

Луцьк 2021

УДК 340.12 (07)
Т-33

Електронна копія друкованого видання передана для внесення в репозиторій Луцького НТУ

Директор бібліотеки _____ С.С. Бакуменко

Рекомендовано до видання вченою радою факультету бізнесу та права Луцького НТУ, протокол № _____ від «___» _____ 2021 року.

Голова вченої ради факультету бізнесу та права _____ І.М. Камінська

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри права Луцького НТУ, протокол № _____ від «___» _____ 2021 року.

Завідувач кафедри права _____ Я.І. Ленгер

Укладач: _____ А.М. Земко, кандидат юридичних наук, доцент кафедри права Луцького НТУ

Рецензент: _____ Я.І. Ленгер, доктор юридичних наук, професор кафедри права Луцького НТУ.

Відповідальний за випуск: _____ Я.І. Ленгер, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри права Луцького НТУ.

Теорія держави і права Ч.2. Теорія права [Текст]: методичні вказівки до семінарських занять для здобувачів першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійної програми «Право» галузь знань 08 Право спеціальності 081 Право денної та заочної форм навчання /уклад. А. М. Земко. Луцьк.Луцький НТУ, 2021 с.54

Методичне видання складене відповідно до діючої програми курсу «Теорія держави і права» з метою визначення завдань до семінарських занять для студентів та надання методичної допомоги у процесі її здійснення. Приведені теми та завдання для семінарських занять, список необхідної літератури, контрольні питання та перелік питань на екзамен.

© Земко А.М., 2021

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ	4
ТЕМА 1. Поняття права.....	7
ТЕМА 2. Право в системі соціального регулювання.....	9
ТЕМА 3. Джерела права	11
ТЕМА 4. Принципи права. Правове регулювання суспільних відносин	13
ТЕМА 5. Норми права	16
ТЕМА 6. Система права та система законодавства	18
ТЕМА 7. Нормативно-правові акти	22
ТЕМА 8. Нормотворчість. Систематизація законодавства ...	25
ТЕМА 9. Правові відносини	28
ТЕМА 10. Юридично значуща поведінка	30
ТЕМА 11. Юридична відповідальність	32
ТЕМА 12. Застосування норм права	34
ТЕМА 13. Застосування права в умовах колізій і прогалин у законодавстві	36
ТЕМА 14.Тлумачення правових актів	38
ТЕМА 15. Правова система суспільства	41
ПИТАННЯ ДО ЗМІСТОВНИХ МОДУЛІВ 1-2	43
ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ З ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА	46
ДОДАТКОВІ ДЖЕРЕЛА ДО ВСІХ ТЕМ КУРСУ	49
ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ	52

1. ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ

Семінарські заняття є однією із форм засвоєння навчального матеріалу. Метою семінарського заняття є поглиблення знань з тем лекційного курсу, формування творчого мислення, підготовки висновків та оцінок щодо конкретних правових ситуацій, формування вмінь та навичок до самопідготовки, опрацювання рекомендованої літератури, виконання практичних завдань.

Семінарські заняття дозволяють систематизувати та розширити знання з навчальної дисципліни. Готуючись до семінарських занять студенти повинні навчитися аналізувати джерела права чи рекомендовану літературу, вміти законспектувати необхідний матеріал, узагальнювати знання, що отримані з різних джерел, розв'язувати практичні завдання (записуючи відповіді в конспект). Семінарські заняття є обов'язковими для відвідування студентами, під час їх проведення здійснюється контроль їх поточної успішності. Пропущені заняття чи незадовільна оцінка обов'язково відпрацьовується студентом за всіма завданнями теми практичного заняття. Невиконання цих вимог є підставою для того, щоб не допустити студента до підсумкового контролю.

План кожного семінарського заняття передбачає у межах теми розгляд теоретичних проблемних питань, які не стали предметом лекційного курсу. Для вироблення вмінь та навичок використовуються практичні завдання, для розвитку юридичного мислення – творчі завдання.

Робота з рекомендованою літературою має здійснюватися крізь призму завдань, що зафіксовані у плані семінарського заняття.

Слід навчитися відбирати з різноманітних джерел інформацію, яка має відношення саме до цих завдань і систематизувати її. Активна робота з навчальною та науковою літературою, джерелами права повинна сформувати у студента вміння до самостійного аналізу, самонавчання.

Практичні заняття покликані сформувати творче юридичне мислення, а також сприяти формуванню навичок розв'язання конкретних практичних завдань.

Отже, семінарське заняття має проходити активно, творчо, дискусійно. Виступи студентів повинні бути чіткими, підкріпленими посиланнями на джерела права, рекомендовану літературу, юридичну практику; відповіді мають бути аргументованими.

Підготовка до семінарських занять з курсу теорії держави і права та їх проведення є важливою формою навчання студентів.

Цілі семінарських занять полягають у сприянні:

- засвоєнню студентами знань про державні та правові явища (їх сутність, властивості, види, загальні закономірності виникнення, структури, функціонування і розвитку тощо);
- опануванню студентами поняттєво-категоріальним апаратом теорії держави і права;
- розвитку «творчого мислення» студентів, самостійному отриманню ними нових знань на основі засвоєного програмного матеріалу;
- формуванню у студентів вміння логічно і грамотно викладати свої думки під час публічних виступів;
- набуттю студентами професійних навичок роботи з юридичними актами;
- набуттю студентами вміння застосовувати теоретичні знання для розв'язання відповідних практичних завдань.

З урахуванням цих цілей і складені плани семінарських занять, а також передбачено виконання термінологічних, методичних та практичних завдань.

Для підготовки теоретичних питань теми студент повинен опрацювати відповідний лекційний матеріал, певний розділ з підручника або посібника, а також джерела для підготовки, зазначені в планах семінарських занять до даної теми. При цьому відповідь студента на семінарах з теоретичних питань повинна бути “вільною”: він може користуватися лише конспектом спеціальної монографічної літератури та відповідними нормативно-правовими актами й документами. Самостійне та вільне викладення відповідей на питання теми є обов'язковою вимогою до студентів з теорії держави і права.

Для виконання термінологічного завдання студенту необхідно засвоїти визначення понять, вказаних у ньому. Кожне семінарське заняття починається з виявлення знань студентами визначень понять з даної теми, а також повторення визначень понять, що були вивчені на попередньому занятті.

Виконання методичного завдання полягає у складанні студентами схем ознак, елементів, видів тощо державних і правових явищ, що вивчаються. Для цього студенту потрібно з початку з'ясувати теоретичні питання теми і вже на цій основі складати вказані в завданні схеми у спеціальному зошиті для підготовки до

семінарських занять. Складені схеми використовуватимуться під час відповідей на відповіді теоретичні питання.

Однією з складових частин підготовки до семінарських занять є виконання зазначених у планах практичних завдань. Їх успішне розв'язання є можливим лише за умови знання теоретичних питань теми. Відповідь по кожному практичному завданню слід пояснювати та обґрунтовувати відповідними теоретичними положеннями. Результати виконання практичних завдань необхідно відображати письмово у зошиті для підготовки до семінарських занять з теорії держави і права. Виконання такого роду завдань дозволяє поглибити та закріпити знання відповідних теоретичних положень, продемонструвати вміння студентів самостійно аналізувати та розв'язувати певні «проблемні» ситуації, спираючись на засвоєні ними теоретичні знання.

В основу методичних вказівок покладені підручники провідних українських науковців з теорії держави та права, а саме:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.

2. Скаун О.Ф. Теорія права і держави : Підручник. – 4-те видання. – К.: Алерта, 2017. – 528 с.

3. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.

2. ЗМІСТ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Змістовний модуль 1

ТЕМА 1. Поняття права

/3 год./

1. Термін «право» в юридичній науці.
2. Основні підходи до право розуміння.
3. Ознаки права.
4. Функції права.
5. Цінність права.

Ключові поняття: позитивне право, природне право, право об'єктивне, право суб'єктивне, юснатуралізм, юридичний позитивізм, класичний позитивізм, сучасний позитивізм, системність права, формальна визначеність права, функції права, соціальні функції права, юридичні функції права, регулятивна функція права, охоронна функція права, цінність права.

Методичне завдання:

1. Накресліть схему основних підходів до право розуміння.
2. Складіть схему функцій права.

Реферати:

1. Особливості та концепції праворозуміння.
2. Поняття, сутність і ознаки права. Функції права.

Методичні рекомендації

Навчальна мета: домогтися обізнаності студентів у питаннях права, що передбачаються програмою навчальної дисципліни, слугувати подальшому міцному засвоєнню знань про методологію юридичної науки. Отримання студентами вичерпної інформації про термін «право» в юридичній науці, основні підходи до право розуміння, ознаки, функції та цінність права .

Охарактеризувати чим відрізняється природно-правовей позитивістське право розуміння; сформулювати головні тези соціологічного підходу до права; виокремити основні ознаки та функції права; визначити основні напрями регулятивної та охоронної

функції права; виокремити та охарактеризувати основні аспекти та виміри цінності права.

Література:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.

2. Скаун О.Ф. Теорія права і держави : Підручник. – 4-те видання. – К.: Алерта, 2017. – 528 с.

3. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.

4. Алексеев С. С. Теория права. - М., 1995.

5. Бандурка О., Пушкін О., Зайцев Л. Право і держава - теоретичний аспект// Право України. 2005 .-№ 11.

6. Проблемы общей теории права и государства / Под ред В.С.Нерсисянца. - М., 2010.

7. Панов М. Проблеми формування понятійного апарату юридичної науки: методологічні аспекти.//Вісник Академії правових наук України. 2009. №2-3.

8. Тацій В. Правова наука в Україні: стан та перспективи розвитку. // Вісник Академії правових наук України. 2003. №2-3.

9. Дворкін Р. Серйозний погляд на право: Пер. з англ. К.: Основа, - 519 с.

10. Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи/Ю.С. Шемшученка (ред.). К: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2001. 632 с.

11. Жоль К. К. Философия и социология права: Учебное пособие. К.: ЮрінкомІнтер, 2000. 480 с.

12. Кельзен Г. Чисте правознавство: Згод.: Проблема справедливості: Пер. з нім. К.: Юніверс, 2004. 496 с.

13. Погребной И. М. Теория права: Учебное пособие. Х.: Основа, 2003.

14. Рабінович П. М. Право сучасної України: тенденції та суперечності розвитку //Правова система України. Питання теорії і практики. - К., 1993.

15. Сердюк О. В. Соціологічний підхід у сучасному правознавстві: пізнання соціальності права. Монографія. Х: Яшма, 2007. 320 с.

16. Тихомиров Ю. А. Публичное право. М., 1995.

17. Фуллер Лон Л. Мораль права: Пер. з англ. К.: Сфера, 1999. 232 с.

18. Харт Х. Л. А. Концепція права: Пер. з англ. К.: Сфера, 1998. 236 с

ТЕМА 2. Право в системі соціального регулювання

/ 3 год./

1. Поняття, загальні риси та види соціальних норм. Співвідношення технічних і правових норм.

2. Право і мораль, їх співвідношення.

3. Право і звичай, їх співвідношення.

4. Право і релігійні норми.

5. Корпоративні норми, їх особливості та взаємодія з правом.

Термінологічне завдання: соціальна норма, види соціальних норм, технічні норми, мораль, взаємодія права і моралі, звичай, релігія, корпоративні норми.

Методичне завдання:

1. Визначити загальні риси соціальних норм.

2. Розмежувати право і мораль за походженням, сферою регулювання, формою вираження, ступенем деталізації та за засобами забезпечення виконання та специфікою санкцій.

3. Співвідношення права і звичаю, права і релігійних норм, права і корпоративних норм.

Реферати:

1. Справедливість і право.

2. Право та релігійні догми у регулюванні суспільних відносин.

3. Взаємодія права і моралі у процесі правотворчості і реалізації права.

Методичні рекомендації

Необхідно визначити загальні риси соціальних норм, їх види за змістам регульованих відносин; за формами встановлення і засобами забезпечення; за способами зовнішнього вираження. Охарактеризувати технічні норми та виокремити їх групи.

Необхідно дати поняття моралі, охарактеризувати їх спільні риси, розмежувати право і мораль за походженням, сферою регулювання, формою вираження, ступенем деталізації та за засобами забезпечення виконання та специфікою санкцій. Розкрити суть взаємодії права і моралі та колізії у їх взаємодії.

Охарактеризувати співвідношення права і звичаю, визначити їх спільні ознаки та відмінності, зокрема за походженням, формою вираження, часом набрання чинності та способом забезпечення. Відмінність між звичаєм та традиціями, обрядами і ритуалами.

Охарактеризувати співвідношення права і релігійних норм, розмежувати норми права і релігійні норми за різними характеристиками, право визначення їх пріоритетності.

Охарактеризувати співвідношення права і корпоративних норм, розмежувати їх за суб'єктом, якому вони адресовані, вольовою спрямованістю, способом встановлення, формою зовнішнього вираження, специфікою санкцій. Визначити відмінність корпоративних норм від деяких правових норм, які містяться у локальних нормативних актах підприємств.

Література:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.
2. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : Підручник. – 4-те видання. – К.: Алерта, 2017. – 528 с.
3. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. /О. В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.
4. Алексеев С. С. Теория права.- М.,1995.
5. Бандурка О., Пушкін О., Зайцев Л. Право і держава - теоретичний аспект// Право України. 2005 .-№ 11.
6. Рабінович П. М. Право сучасної України: тенденції та

суперечності розвитку //Правова система України. Питання теорії і практики. - К., 1993.

7. Бусова Н. А. Модернизация, рациональность и право. - Х.: Прометей- Прес, 2004. - 352 с.

8. Оборотов Ю. Н. Традиції та оновлення у правовій сфері: питання теорії (від пізнання до розуміння права): Монографія. - Одеса: Юрид.літ., 2002. - 280 с.

9. Фуллер Лон Л. Мораль права: Пер. з англ. - К.: Сфера, 1999. - 232 с.

ТЕМА 3.Джерела права **/ 3 год./**

1. Поняття і види джерел права.
2. Нормативно-правовий акт як джерело права.
3. Правовий звичай як джерело права.
4. Нормативно-правовий договір як джерело права.
5. Судовий прецедент і судова практика як джерела права.
6. Правова доктрина як джерело права.

Термінологічне завдання: джерело права, первинні джерела права, вторинні джерела права, обов'язкові джерела права, переконливі джерела права, нормативно-правовий акт, Конституція, правовий звичай, нормативно-правовий договір, міжнародний договір, внутрішньодержавний договір, адміністративний договір, судовий прецедент, прецедент не право, судова практика, правова доктрина.

Методичне завдання:

1. Розкрийте види джерел права в сучасних правових системах та визначте їх співвідношення між собою.
2. У чому полягає відмінність нормативно-правового акта від нормативно-правового договору?
3. Наведіть приклади правових звичаїв, що застосовуються в Україні.
4. Охарактеризуйте структуру та види судового прецеденту.
5. В яких випадках судова практика є обов'язковим джерелом права в Україні
6. У який спосіб правова доктрина впливає на процеси законотворчості та правозастосування?

Реферати:

1. Джерела континентального права.
2. Форми права англо-американської (англо-саксонської) правової сім'ї.
3. Джерела мусульманського права.
4. Запозичення джерел права у різних правових системах: порівняльний аналіз сучасних тенденцій.

Методичні рекомендації

Необхідно дати загальну характеристику джерел права, розкрити основні значення джерела права, що використовуються у сучасній юридичній науці. Класифікувати джерела права за пріоритетністю звернення та залежно від наслідків закріплення норм права.

Дати визначення нормативно-правового акту, розкрити його ознаки та ієрархічність.

Дати визначення правового звичаю, розкрити суть його санкціонування (офіційного схвалення), виокремити ознаки, види, дати визначення звичаєвого права, розкрити статус правового звичаю в Україні та навести приклади його використання в Україні.

Дати визначення нормативно-правового договору, виокремити його ознаки, розкрити суть міжнародних та внутрішньодержавних договорів, розкрити статус нормативно-правового договору в Україні та навести приклади його використання в Україні.

Дати визначення судового прецеденту, виокремити його ознаки, розкрити суть, назвати та охарактеризувати види. Розкрити суть судової практики, її статус та навести приклади її використання в Україні.

Дати визначення правової доктрини, розкрити її суть, статус, навести приклади використання в Україні, визначити вплив доктрини на правозастосування, та її роль у процесах нормотворчості.

Література:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад.

АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.

2. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : Підручник. – 4-те видання. – К.: Алерта, 2017. – 528 с.

3. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.

4. Андрусяк Т. Г. Теорія держави і права. – Львів, 1997.

5. Гайворонський В. Джерела права // Вісник Академії правових наук України. - №3. – с. 56-65.

6. Котюк В. О. Теорія права: курс лекцій: Навчальний посібник для юридичних факультетів вузів. – К.: Вентурі, 1996. – 208с.

7. Пронюк Н. Проблеми та перспективи законотворчості в Україні // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – №10. с.3-7.

8. Скакун О. Ф. Теорія держави і права, - Х., 2001.

9. Теорія держави і права (опорні конспекти) / Автор-упорядник Кравчук М.В. – К., Атіка, 2003. – 288с.

10. Шаповал В. Конституція як форма (джерело) конституційного права України (питання теорії)//Право України. – 1999. – №6. – С.5.

ТЕМА 4. Принципи права.

Правове регулювання суспільних відносин

/ 3 год./

1. Принципи права: поняття та класифікація.
2. Основоположні принципи права.
3. Загальні принципи права. Міжгалузеві та галузеві принципи права.
4. Значення принципів права для правового регулювання.
5. Поняття, стадії та види правового регулювання.
6. Способи та типи правового регулювання.
7. Методи правового регулювання. Правові режими.....
8. Ефективність правового регулювання.

Термінологічне завдання: принципи права, основоположні принципи права, загальні принципи права, міжгалузеві принципи права, галузеві принципи права, принципи підгалузей права і правових інститутів, правове регулювання суспільних відносин, спосіб

правового регулювання, тип правового регулювання, метод правового регулювання, диспозитивний метод правового регулювання, імперативний метод правового регулювання, правовий режим.

Методичне завдання:

1. Сформулюйте специфічні риси принципів права.
2. Назвіть основоположні принципи права.
3. Які аспекти утворюють зміст принципу справедливості.
4. Визначте загальні принципи права та охарактеризуйте їх.
5. Якими юридичними способами здійснюється регламентація поведінки осіб у суспільстві та які типи правового регулювання відповідають цим способам.
6. Показники ефективності правового регулювання.

Реферати:

1. Загальнолюдські принципи права.
2. Система нормативного регулювання суспільних відносин.
3. Сфери правового регулювання та їх межі.

Методичні рекомендації

Сформулювати ознаки принципів права, дати визначення принципів права та класифікувати їх.

Дати поняття основоположних принципів права, розкрити суть таких принципів, як: справедливість (формальна справедливість, змістовна та процедурна), рівність (рівність перед законом, рівність перед судом, рівність прав, свобод та обов'язків громадян), свобода, гуманізм.

Дати поняття загальних принципів права, охарактеризувати принципи правової визначеності, пропорційності, добросовісності, розумності, дати поняттяміжгалузевих та галузевих принципів, а також принципів підгалузей права і правових інститутів.

Розкрити у чому полягає вплив принципів права на процес нормотворчості, а також роль принципів права у процесі правозастосування.

Розкрити поняття правового регулювання суспільних відносин, охарактеризувати об'єкт та предмет правового регулювання, визначити, які суспільні відносини підлягають правовому регулюванню, охарактеризувати такі обов'язкові стадії правового регулювання, як формування нормативно-правової основи (об'єктивного права), виникнення суб'єктивного права та реалізація

права. Розкрити суть факультативної стадії правового регулювання – стадії застосування права. Охарактеризувати види правового регулювання за різними критеріями: залежно від специфіки юридичних засобів, що використовуються при правовому регулюванні (нормативне та індивідуальне); за характером розподілу компетенції (централізоване і децентралізоване); за ступенем причетності суб'єктів до процесу створення правил, що регламентують їхню поведінку (субординаційне, координаційне та автономне), розкрити суть механізму правового регулювання.

Розкрити поняття способу правового регулювання, охарактеризувати такі основні способи, як юридичне дозволяння (загальне і спеціальне), юридичне зобов'язування і юридична заборона. Розкрити суть типу правового регулювання, зокрема загальнодозволеного та спеціальнодозволеного.

Визначити поняття методу правового регулювання, розкрити суть основних методів правового регулювання (диспозитивного, імперативного) та допоміжних (рекомендаційного, заохочувального). Розкрити поняття правового режиму та класифікувати його.

Пояснити у чому полягає ефективність правового регулювання та якими показниками вона визначається, визначити недоліки правового регулювання. Охарактеризувати такі принципи правового регулювання, як доцільність, адекватність, збалансованість, передбачуваність, прозорість і врахування громадської думки.

Література:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.
2. Скаун О.Ф. Теорія права і держави : Підручник. – 4-те видання. – К.: Алерта, 2017. – 528 с.
3. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.
4. Колодій А. М. Принципи права України. - К., 1998.
5. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): Монографія. - Х.: Право, 2008. - 240 с.

ТЕМА 5. Норми права

/ 3 год./

1. Поняття і загальні ознаки норм права.
2. Види норм права.
3. Структура норми права.
4. Спеціалізовані норми права.

Термінологічне завдання: соціальні норми, норми права, типові норми права, спеціалізовані норми права, регулятивні норми права, охоронні норми права, зобов'язальні норми права, заборонні норми права, уповноважувальні норми права, імперативні норми права, диспозитивні норми права, абсолютно визначені норми права, відносно визначені норми права, загальні норми права, спеціальні норми права, постійні норми права, тимчасові норми права, норми матеріального права, норми процесуального права, структура норми права, гіпотеза, позитивна гіпотеза, негативна гіпотеза, змішана гіпотеза, проста гіпотеза, альтернативна гіпотеза, складна гіпотеза, абсолютно визначена гіпотеза, відносно визначена гіпотеза, диспозиція, безальтернативна диспозиція, альтернативна диспозиція, проста диспозиція, описова диспозиція, відсильна диспозиція, банкетна диспозиція, змішана диспозиція, абсолютно визначена диспозиція, відносно визначена диспозиція, санкція, абсолютно визначена санкція, відносно визначена санкція, проста санкція, складна санкція, альтернативна санкція, спеціалізовані (нетипові) норми права, норми-засади, норми-завдання, норми-принципи, колізійні норми, оперативні норми, норми-дефініції, норми-строки.

Методичне завдання:

1. Розкрийте ознаки норм права, що відрізняють їх від інших видів соціальних норм.
2. Визначте основні критерії для класифікації норм права.
3. Охарактеризуйте гіпотезу, диспозицію і санкцію як складові норми права.
4. Які особливості притаманні спеціалізованим нормам?

Реферати:

1. Ознаки норми права як класичної моделі нормативного припису.
2. Розуміння структури норми права.

3. Співвідношення норм права і принципів права.
4. Форми викладання норм права у статтях нормативно-правових актів.

Методичні рекомендації

Знати поняття норми права, визначити їх ознаки (загальні і специфічні).

Класифікувати норми права за різними критеріями (за характером впливу на суспільні відносини – на типові та спеціалізовані; за функціональною спрямованістю – на регулятивні та охоронні; за способом правового регулювання – на зобов'язальні, заборонні, уповноважувальні; за методом правового регулювання – на імперативні та диспозитивні; за ступенем визначеності варіанта поведінки – на абсолютно визначені та відносно визначені; залежно від обсягу (сфери) дії – на загальні та спеціальні; за належністю до таких підсистем права, як матеріальне і процесуальне право, – на норми матеріального і норми процесуального права; за часом дії – на постійні та тимчасові), а також охарактеризувати кожен вид.

Знати, що таке структура норми права, дати визначення гіпотези і класифікувати її за різними критеріями (залежно від того, з наявністю чи відсутністю життєвих обставин пов'язується дія норми права, – на позитивні, негативні та змішані; залежно від кількості життєвих обставин, з якими пов'язується дія норми права, – на прості, альтернативні та складні; залежно від повноти і вичерпності формулювання життєвих обставин – на абсолютно визначені та відносно визначені), а також охарактеризувати кожен вид. Дати визначення диспозиції та класифікувати її за різними критеріями (залежно від кількості варіантів поведінки, які пропонує норма, – на безальтернативні та альтернативні; залежно від способу викладення правила поведінки – на прості, описові, відсильні, бланкетні та змішані; залежно від ступеня визначеності – на абсолютно визначені та відносно визначені), а також охарактеризувати кожен вид. Дати визначення санкції та класифікувати її за різними критеріями (залежно від характеру негативних наслідків, що настають за порушення правила, визначеного в диспозиції, – на правовідновні заходи, заходи юридичної відповідальності, заходи припинення правопорушень; за сферою використання – на конституційно-правові, цивільно-правові, адміністративно-правові, дисциплінарні, кримінально-правові; за ступенем визначеності – на абсолютно визначені та відносно

визначені; залежно від кількості несприятливих наслідків, що загрожують порушнику – на прості, складні, альтернативні), а також охарактеризувати кожен вид.

Знати, що таке спеціалізовані норми права та розкрити їх ознаки, класифікувати їх на групи: 1) норми, що спрямовують систему права та охарактеризувати норми-засади, норми-завдання, норми-принципи; 2) норми, що сприяють збереженню узгодженості системи права, та охарактеризувати колізійні, оперативні норми, норми, що встановлюють правила дії суб'єкта за наявності прогалину законодавстві; 3) норми, що спрощують правозастосування, та охарактеризувати норми-дефініції, норми-строки.

Література:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.

2. Скаун О.Ф. Теорія права і держави : Підручник. – 4-те видання. – К.: Алерта, 2017. – 528 с.

3. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.

ТЕМА 6. Система права та система законодавства

/ 3 год./

1. Поняття і структура системи права
2. Публічне і приватне право
3. Матеріальне і процесуальне право
4. Галузі та інститути права
5. Співвідношення міжнародного і національного права
6. Поняття системи законодавства. Її співвідношення з системою права
7. Структура системи законодавства
8. Чинники формування і розвитку системи законодавства

Термінологічне завдання: система права, структура права, норма права, інститут права, підгалузь права, галузь права, підсистема

права, публічне право, приватне право, норми матеріального права, норми процесуального права, система законодавства, структура законодавства, горизонтальна структура законодавства, галузеве законодавство, міжгалузеве законодавство, нормативно-правовий акт, інститут законодавства, підгалузь законодавства, галузь законодавства, вертикальна структура законодавства, функціональна структура законодавства, первинні нормативно-правові акти, вторинні нормативно-правові акти, чинники формування і розвитку законодавства

Методичне завдання:

1. Сформулюйте відмінності між публічним і приватним правом.
2. Назвіть основні засади побудови системи права.
3. Назвіть елементи, що утворюють систему права.
4. Розкрийте ознаки галузі та інституту права.
5. Розкрийте співвідношення між системою права і системою законодавства.
6. Розкрийте особливості горизонтальної, вертикальної та функціональної системи законодавства.

Реферати:

1. Основні форми і джерела права у системі права держави.
2. Законодавство – основна форма і джерело права у національній системі права.
3. Поняття і суть законодавства держави.
4. Співвідношення і взаємозв'язок системи права і системи законодавства.
5. Загальна характеристика основних галузей права і законодавства: конституційне, адміністративне, цивільне, господарське, сімейне, житлове, екологічне, аграрне, фінансове, кримінальне, процесуальні галузі: конституційно-процесуальне (парламентське право), цивільно-процесуальне, господарсько-процесуальне тощо.

Методичні рекомендації

Назвати чинники структурування системи права, дати визначення системи права, охарактеризувати основні засади її побудови, такі як єдність, узгодженість, диференціація та

інтеграція, об'єктивність і суб'єктивність, стабільність і динамізм, охарактеризувати елементи системи права, такі як норма права, інститут права, підгалузь права, галузь права, підсистема права.

Знати історію поділу права на публічне і приватне, дати визначення публічного права, обґрунтувати його предмет і метод, знати склад публічного права, охарактеризувати поняття «публічний інтерес», «суб'єкт публічного права», «об'єкт публічного права». Дати поняття приватного права, його предмету й методу, назвати склад приватного права, охарактеризувати поняття «приватний інтерес», «суб'єкт приватного права», «об'єкт приватного права», виокремити відмінності між публічним і приватним правом за такими критеріями, як предмет, метод, інтерес, суб'єкти, характер відносин між суб'єктами, вид правового регулювання, вид норм права, тип правового регулювання.

Охарактеризувати такі підсистеми права, як матеріальне і процесуальне право, норми матеріального права, норми процесуального права, класифікувати норми процесуального права.

Дати визначення галузі права, виокремити і пояснити її ознаки, такі як: значний нормативний обсяг, однорідність, єдність предмета і методу правового регулювання, власна структура, відносні самостійність і завершеність, власний (галузевий) режим правового регулювання, галузевий понятійний апарат, суб'єктний склад та особливості правового статусу; коротко охарактеризувати основні галузі права – конституційне, адміністративне, кримінальне, трудове, сімейне, фінансове земельне, екологічне, цивільне процесуальне, кримінальне процесуальне право. Дати визначення підгалузі права, інституту права і виокремити його ознаки.

Назвати основні концепції співвідношення міжнародного і національного права: моністична та дуалістична й охарактеризувати їх. Обґрунтувати, як співвідносяться норми міжнародного і національного права залежно від того, в якому джерелі вони містяться, охарактеризувати статус міжнародних угод.

Знати історію виникнення поняття «законодавство», його тлумачення у широкому та вузькому розумінні, дати поняття системи законодавства, охарактеризувати його ознаки, такі як цілісність, генетичний зв'язок з системою права, результат діяльності нормотворчого суб'єкта, системність її внутрішніх зв'язків, структурованість (вертикальна і горизонтальна),

диференціація, узгодженість, термінологічна єдність; співставити систему законодавства і систему права, знати їх відмінності.

Знати що таке структура законодавства, горизонтальна структура законодавства, галузеве законодавство, міжгалузеве законодавство. За обсягом нормативного матеріалу в горизонтальній структурі законодавства виділити нормативно-правовий акт, інститут законодавства, підгалузь законодавства, галузь законодавства та охарактеризувати їх. Знати, що відображає вертикальна структура законодавства та функціональна структура законодавства.

Дати поняття чинників формування і розвитку законодавства, класифікувати їх на внутрішні і зовнішні. Навести і охарактеризувати такі внутрішні чинники, як тип і форма держави, правонаступництво, рецепція, стан економічних, політичних та інших соціальних відносин, зміна ціннісних орієнтирів суспільства, стан розвитку правової науки, освіти, нормотворчої техніки та юридичної практики. Навести і охарактеризувати такі зовнішні чинники, як статус та авторитет держави в міжнародній спільноті, її участь у міжнародних організаціях, процеси глобалізації. Охарактеризувати роль міжнародних інституцій на формування, зміст і повноту національного законодавства таких, як Європарламент, Комітет з прав людини ООН, Комітет з економічних, соціальних і культурних прав ООН, Управління Верховного комісара ООН з прав людини, Венеціанська комісія (Європейська комісія за демократію через право), Парламентська Асамблея Ради Європи (ПАРЕ), Європейський суд з прав людини тощо.

Література:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.

2. Скаун О.Ф. Теорія права і держави : Підручник. – 4-те видання. – К.: Алерта, 2017. – 528 с.

3. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.

4. Теорія держави і права. Акад. курс. Відп. ред. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. – К.: Юрінком Інтер, 2006.

5. Ющик О.І. Галузі та інститути правової системи (міфи і реальність). – К., 2002.

ТЕМА 7. Нормативно-правові акти

/3 год./

1. Поняття та ознаки нормативно-правового акта.
2. Поняття і види законів.
3. Кодекс як особливий вид закону.
4. Підзаконні нормативно-правові акти.
5. Дія нормативно-правових актів у часі.
6. Дія нормативно-правових актів у просторі та за колом осіб.

Термінологічне завдання: нормативно-правовий акт, закон, Конституція, конституційні закони, звичайні закони, кодифіковані закони, поточні закони, первинні закони, вторинні закони, кодекс, підзаконні нормативно-правові акти, напрям темпоральної дії, момент зупинення дії нормативно-правового акта, дія нормативного акта у просторі, , дія нормативного акта за колом осіб.

Методичне завдання:

1. Складіть схему нормативно-правових актів в Україні.
2. Складіть схему підзаконних нормативно-правових актів.
3. Наведіть приклади та охарактеризуйте дію нормативно-правових актів у часі; у просторі та за колом осіб.

Реферат:

1. Нормативно-правові акти в Україні.

Методичні рекомендації

Дати визначення нормативно-правового акту, виокремити його специфічні ознаки, охарактеризувати вимоги, які до нього ставляться (наявність структури і певних реквізитів; опрацювання з урахуванням правил нормотворчої техніки; обов'язкова державна реєстрація та облік; опублікування в офіційних друкованих виданнях), назвати національні офіційні друковані видання, класифікувати нормативно-правові акти за різними критеріями, зокрема, за юридичною силою на

закони і підзаконні акти, за суб'єктами нормотворчості на нормативні акти, прийняті народом, главою держави, органами законодавчої, виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та ін.; за формою – на закони, укази, постанови, рішення, накази, розпорядження тощо; за часом дії – на постійні і тимчасові; за сферою дії – на акти, що поширюються на всю територію держави, і акти територіально обмеженої дії; за колом осіб – на акти загальної дії, акти спеціальної дії та акти виняткової дії.

Знати поняття «закон», виокремити та пояснити його ознаки, назвати та охарактеризувати стадії прийняття закону, класифікувати закони за різними критеріями: за юридичною силою – на Конституцію, конституційні закони та звичайні закони; за ступенем упорядкованості – на кодифіковані і поточні закони; за значенням у механізмі правового регулювання – на первинні і вторинні закони, а також охарактеризувати їх.

Дати визначення кодексу та виокремити його головні ознаки, класифікувати кодекси за різними критеріями: за видами норм права, вміщених у кодексі – на матеріальні та процесуальні; за об'єктом кодифікації: – на галузеві, спеціальні та міжгалузеві; за ступенем охоплення суспільних відносин – на повні та неповні, а також охарактеризувати їх.

Дати визначення підзаконного нормативно-правового акта, виокремити його ознаки та класифікувати за різними критеріями: за суб'єктами прийняття – на акти президента, уряду, центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів і посадових осіб місцевого самоврядування тощо; за зовнішньою формою акта – на укази, постанови, накази, розпорядження, рішення, статuti, правила тощо; за сферою дії акта – на загальні, міжвідомчі, відомчі, місцеві та локальні акти; за характером нормотворчої компетенції – на прийняті в межах власної нормотворчої компетенції і в порядку реалізації делегованих нормотворчих повноважень; за порядком прийняття – на акти, прийняті одноособово і колегіально; за кількістю суб'єктів нормотворчості – на акти, прийняті одним суб'єктом владних повноважень і спільно двома або більше суб'єктами; за характером відомостей, що містяться в нормативному акті – на акти з відкритим доступом та акти з обмеженим доступом, а також охарактеризувати їх.

Охарактеризувати, в чому полягає дія нормативно-правових актів у часі, знати про момент набрання ними чинності, знати, що таке напрям темпоральної дії, що таке зворотна дія нормативно-правового

акта у часі, момент зупинення дії нормативно-правового акта, момент припинення його дії, навести підстави припинення дії нормативно-правового акта.

Охарактеризувати, в чому полягає дія нормативно-правових актів у просторі та за колом осіб, виокремити та охарактеризувати принципи дії нормативних актів у просторі (територіальний, екстратериторіальний та екстериторіальний), охарактеризувати, в чому полягає дія нормативно-правових актів за колом осіб, виокремити та охарактеризувати принципи територіальної та персональної юрисдикції.

Література:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.
2. Скаун О.Ф. Теорія права і держави : Підручник. – 4-те видання. – К.: Алерта, 2017. – 528 с.
3. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.
4. Теорія держави і права. Акад. курс. Відп. ред. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. – К.: Юрінком Інтер, 2006.
5. Гайова О.В. Закон у сучасному континентальному праві: порівняльно-правові аспекти [Електронний ресурс] / О. В. Гайова // Часопис Академії адвокатури України. – 2011. – № 1 (10).
6. Теплюк М. О., Ющик О. І. Введення в дію законів України: питання теорії і практики. – К. : Парламентське видавництво, 2011. – 260 с.
7. Лисенкова О. Законодавство України: необхідне нормативне визначення поняття // Право України. – 1999. – № 11.
8. Щирба М. Ю. До питання про співвідношення понять «набрання чинності», «набуття чинності», «вступ у силу», «введення в дію» // Часопис Академії адвокатури України. – 2012. – № 4

ТЕМА 8. Нормотворчість. Систематизація законодавства

/ 3 год./

1. Нормотворчість: поняття, види.
2. Функції та принципи нормотворчості.
3. Стадії створення нормативно-правових актів.
4. Нормотворча техніка: поняття, елементи. Юридична

термінологія.

5. Поняття систематизації законодавства.
6. Облік, інкорпорація та консолідація законодавства.
7. Кодифікація законодавства і створення зводу законів.

Термінологічне завдання: нормотворчість, законотворчість, підзаконна нормотворчість, принципи нормотворчості, стадії нормотворчості, нормотворча техніка, термінологія законодавства, юридична конструкція, юридична презумпція, юридична фікція, галузева типізація, спосіб формулювання норм права, систематизація законодавства, облік законодавства, інкорпорація законодавства, збірники законодавства, зібрання законодавства, консолідація законодавства, кодифікація законодавства, кодифікація-компіляція, кодифікація-реформа, основи законодавства, кодекс, галузева кодифікація, спеціальна кодифікація.

Методичне завдання:

1. Розкрити значення термінології як засобу нормотворчої техніки. Назвати види термінів, що використовуються в законодавстві.
2. Визначити поняття нормотворчої техніки та назвати групи правил і засобів, що утворюють її зміст.
3. За якими ознаками відрізняється консолідація законодавства від інкорпорації?
4. Засоби та форми обліку законодавства.

Реферати:

1. Стадії створення нормативно-правових актів.
2. Кодифікація як вид систематизації законодавства.

Методичні рекомендації

Дати визначення нормотворчості, сформулювати і пояснити її ознаки, виокремити види нормотворчості за різними критеріями: за особливостями процедури та юридичною силою – на законотворчість

та підзаконну нормотворчість; за уповноваженим суб'єктом – на нормотворчість органів державної влади, органів місцевого самоврядування, народу, територіальних громад державних і недержавних організацій; за сферою дії – на загальнодержавну, місцеву і локальну нормотворчість, а також охарактеризувати їх.

Визначити і пояснити функції нормотворчості, принципи нормотворчості, виокремити групи принципів, зокрема – принципи, що характеризують діяльність державного апарату, в тому числі у сфері нормотворчості (верховенство права, законність, демократизм, ефективність, професіоналізм); принципи нормотворчості, що ґрунтуються на основоположних і загальних принципах права (принципи справедливості, гуманізму, рівності, свободи, правової визначеності, пропорційності, добросовісності); спеціальні (власні) принципи нормотворчості (науковість, плановість, оперативність, системність, технічна досконалість), а також охарактеризувати їх.

Знати, що таке стадії нормотворчості, назвати і охарактеризувати кожен етап.

Дати визначення нормотворчої техніки, виокремити її ознаки, виокремити групи засобів і правил нормотворчої техніки, зокрема: філологічні засоби і правила, логічні правила та засоби, структурні засоби і правила, які забезпечують поділ нормативно-правового акту на його структурні елементи, засоби і правила оформлення документів, засоби і правила, що відповідають за системні зв'язки нормативно-правових актів, спеціально-юридичні засоби і правила (термінологія законодавства, юридична конструкція, презумпція, фікція, галузева типізація, спосіб формулювання норм права тощо), а також охарактеризувати їх.

Знати поняття систематизації законодавства, об'єкти і суб'єкти систематизації (за групами), способи систематизації, види систематизації (облік, інкорпорація, консолідація, кодифікація) а також охарактеризувати їх.

Дати визначення обліку законодавства, знати, що є його завданням, засоби накопичення та обробки нормативної інформації, форми обліку законодавства, дати визначення інкорпорації законодавства, виокремити її види, назвати, що є результатом інкорпорації (збірники і зібрання законодавства), дати визначення консолідації законодавства, виокремити її ознаки.

Дати визначення кодифікації законодавства, виокремити та пояснити її ознаки, знати, що є результатом кодифікації, назвати і

охарактеризувати методи кодифікації (кодифікація-компіляція, кодифікація-реформа), назвати і охарактеризувати види кодифікованих актів, назвати і охарактеризувати види кодифікації.

Література:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.
2. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : Підручник. – 4-те видання. – К.: Алерта, 2017. – 528 с.
3. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.
4. Теорія держави і права. Акад. курс. Відп. ред. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. – К.: Юрінком Інтер, 2006.
5. Копейчиков В. В. Питання кодифікації законодавства України //Вісник Академії правових наук України. - Харків. - 1994. - № 2.
6. Головатий С., Зайцев Ю., Усенко І. Правнича термінологія і державотворчий процес //Українське право. - 1995. - № 1.
7. Горьовий Л., Швець М. Інформація і законотворчий процес //Віче. - 1996. - № 5.
8. Заєць А. Законодавча діяльність: деякі питання методології, теорії і практики //Українське право. - 1995.- № 1.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2

ТЕМА 9. Правові відносини

/ 3 год./

1. Поняття і види правових відносин
2. Суб'єкти правових відносин та їх види
3. Правосуб'єктність і правовий статус суб'єктів правовідносин
4. Об'єкти правових відносин, їх види
5. Суб'єктивні права та юридичні обов'язки суб'єктів правовідносин
6. Юридичні факти та їх види.

Термінологічне завдання: правовідносини, склад правовідношення, об'єкт правовідношення, суб'єкт правовідношення, юридичний зміст правовідношення, юридичний факт, регулятивні правовідносини, охоронні правовідносини, постійні правовідносини, тимчасові правовідносини, одномоментні правовідносини, правосуб'єктність, загальна правосуб'єктність, галузева правосуб'єктність, спеціальна правосуб'єктність, правоздатність, дієздатність, деліктоздатність, правовий статус, суб'єктивне право, юридичний обов'язок, юридичні дії, юридичні акти, юридичні вчинки, юридичні події.

Методичне завдання:

1. Скласти схему структури правовідносин.
2. Скласти схему юридичних фактів.
3. Сформулювати відмінність між суб'єктом права і суб'єктом правовідносин.

Реферати:

1. Правосуб'єктність учасників правовідносин.
2. Юридичний факт як елемент складу правовідносин.

Методичні рекомендації

Пояснити шляхи реалізації норм права, навести визначення правових відносин, виокремити їх ознаки, дати визначення складу правовідношення, охарактеризувати його елементи (об'єкт, суб'єкт, юридичний зміст, юридичний факт), класифікувати правовідносини за різними критеріями: за предметом правового регулювання – на конституційні, адміністративні, цивільні трудові тощо; за функціональним призначенням – на регулятивні та охоронні;

матеріальні та процесуальні; за тривалістю дії – на постійні, тимчасові та одномоментні, а також охарактеризувати їх.

Дати визначення суб'єктів правовідносин, пояснити суть індивідуальних, колективних суб'єктів, суб'єктів владних повноважень, а також державу, Автономну Республіку Крим, територіальну громаду, як специфічні суб'єкти правовідносин.

Пояснити, що таке правосуб'єктність, виокремити і пояснити суть загальної, галузевої та спеціальної правосуб'єктності, дати визначення та пояснити суть правоздатності та дієздатності, на прикладі цивільного права охарактеризувати повну, неповну, часткову, обмежену дієздатність та недієздатність, пояснити суть деліктоздатності, правового статусу, виокремити і охарактеризувати загальний, спеціальний та індивідуальний правовий статус.

Дати визначення об'єктів правовідносин, класифікувати їх на види та пояснити суть природних об'єктів, речей, немайнових благ, результатів дій, та об'єктів права інтелектуальної власності, як об'єктів правовідносин.

Пояснити суть суб'єктивних прав, у складі суб'єктивного права виокремити право на власні дії, право на чужі дії, право на дії уповноважених осіб та охарактеризувати їх, дати визначення юридичного обов'язку та пояснити його суть.

Дати визначення юридичних фактів, виокремити їх характерні ознаки, класифікувати юридичні факти за різними критеріями: за вольовою ознакою – на юридичні дії (правомірні (юридичні акти та юридичні вчинки) і протиправні) та юридичні події (відносні, абсолютні, позитивні, негативні); залежно від наявності або відсутності життєвих обставин – на позитивні та негативні; залежно від юридичних наслідків – на ті, що породжують правовідносини, ті, що змінюють правовідносини, та ті, що припиняють правовідносини, а також охарактеризувати їх, пояснити суть фактів безперервної дії та фактичного складу правовідносин.

Література:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад.

АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.

2. Скаун О.Ф. Теорія права і держави : Підручник. – 4-те видання. – К.: Алерта, 2017. – 528 с.

3. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.

4. Єрмоленко В. Щодо відмінностей між об'єктом правовідносин і об'єктом права // Право України. – 2004. - № 1.

5. Кикоть Г. Проблема класифікації юридичних фактів у сучасній теорії права // Право України. – 2003. – №7.

6. Курінний Є. Об'єкт права: доктринальні питання визначення категорії // Право України. – 2003. – № 10.

ТЕМА 10. Юридично значуща поведінка

/ 3 год./

1. Поняття і види юридично значущої поведінки.
2. Правомірна поведінка.
3. Правопорушення та його ознаки.
4. Склад правопорушення.
5. Види правопорушень.
6. Причини правопорушень.
7. Зловживання правом.
8. Об'єктивно неправомірне діяння.

Термінологічне завдання: юридично значуща поведінка, правомірна поведінка, склад правомірної поведінки, правопорушення, склад правопорушення, об'єкт правопорушення, об'єктивна сторона правопорушення, суб'єкт правопорушення, суб'єктивна сторона правопорушення, зловживання правом, об'єктивно неправомірне діяння.

Методичне завдання:

1. Обґрунтувати відмінність між проступками і злочинами.
2. Скласти схему елементів та ознак складу правопорушення.
3. Сформулювати відмінності між правопорушенням та об'єктивно неправомірним діянням.

4. Назвати ознаки зловживання правом і визначити його юридичні наслідки.

Реферати:

1. Поняття, ознаки та елементи правопорушення.
2. Протиправна поведінка. Поняття та види юридичного конфлікту.

Методичні рекомендації

Дати визначення юридично значущої поведінки, виокремити та пояснити її ознаки, класифікувати на види (правомірна та неправомірна поведінка).

Пояснити суть правомірної поведінки, навести її характерні ознаки, склад правомірної поведінки, класифікувати і охарактеризувати її види за різними критеріями: за суспільною оцінкою – на необхідну, бажану та допустиму; за об'єктивною стороною – на дію і бездіяльність; за вольовою характеристикою – на добровільну і вимушену.

Навести визначення правопорушення, виокремити і пояснити його ознаки.

Дати визначення складу правопорушення, охарактеризувати його елементи – об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт і суб'єктивна сторона.

Класифікувати правопорушення залежно від галузевої належності на конституційне, кримінальне (кримінальні проступки і злочини), адміністративне (проступок), цивільно-правове (делікт), порушення норм трудового права, фінансове, міжнародне правопорушення тощо та дати їх коротку характеристику.

З'ясувати основні причини правопорушень з точки зору філософського, соціологічного та психологічного підходу, виокремити та пояснити економічні, соціальні, юридичні та культурологічні причини правопорушень.

Пояснити, що є зловживанням правом, виокремити та охарактеризувати його ознаки, юридичні наслідки, пояснити суть зловживання правом в широкому і вузькому розумінні.

З'ясувати суть об'єктивно неправомірного діяння, виокремити та пояснити його ознаки, охарактеризувати юридичні наслідки.

Література:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.
2. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : Підручник. – 4-те видання. – К.: Алерта, 2017. – 528 с.
3. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.

ТЕМА 11. Юридична відповідальність

/ 3 год./

1. Поняття юридичної відповідальності.
2. Підстави юридичної відповідальності.
3. Види юридичної відповідальності.
4. Цілі та функції юридичної відповідальності.
5. Принципи юридичної відповідальності.
6. Юридична відповідальність і державно-правовий примус.

Термінологічне завдання: юридична відповідальність, підстави юридичної відповідальності, неосудність, необхідна оборона, крайня необхідність, малозначність діяння, юридичний казус, фізичний або психічний примус, цілі юридичної відповідальності, принципи юридичної відповідальності, державно-правовий примус.

Методичне завдання:

1. Підстави, що виключають настання юридичної відповідальності.
2. Аналіз цілей та функцій юридичної відповідальності.
3. «Юридична відповідальність», «державно-правовий примус»: співвідношення понять.

Реферати:

1. Поняття, підстави та види юридичної відповідальності.
2. Значення юридичної відповідальності для забезпечення законності і правопорядку.

Методичні рекомендації

Пояснити суть юридичної відповідальності, виокремити та пояснити її ознаки.

Дати поняття підстав юридичної відповідальності, зокрема пояснити та охарактеризувати юридичну, фактичну та процесуальну підставу, а також охарактеризувати підстави, що виключають настання юридичної відповідальності (неосудність, необхідна оборона, крайня необхідність, малозначність діяння, юридичний казус, фізичний або психічний примус).

За галузевою належністю санкції, що застосовуються до правопорушника, виділити види юридичної відповідальності (конституційна, кримінальна, адміністративна, цивільно-правова, дисциплінарна, матеріальна відповідальність), а також дати їх коротку характеристику.

Знати, що таке цілі юридичної відповідальності, класифікувати їх на загально соціальні та індивідуальні, охарактеризувати кожен, а також пояснити мету та функції юридичної відповідальності.

Знати, що таке принципи юридичної відповідальності, охарактеризувати такі принципи юридичної відповідальності, як принцип справедливості, гуманізму, законності, обґрунтованості, невідворотності юридичної відповідальності та принцип доцільності.

Пояснити суть державно-правового примусу, охарактеризувати його ознаки та обґрунтувати, в чому полягає забезпечення його ефективності.

Література:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.

2. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : Підручник. – 4-те видання. – К.: Алерта, 2017. – 528 с.

3. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.

4. Головченко В. В. Повага і неповага до закону в різних історичних умовах //Право України. - 1992. - № 12.

5. Кривенко Л. Інституціоналізація конституційно-правової відповідальності - необхідна складова розширення та оновлення судової системи України // Право України. - 2003. - № 1.

ТЕМА 12. Застосування норм права

/ 3 год./

1. Поняття і форми реалізації норм права.
2. Застосування норм права як специфічна форма його реалізації.
3. Стадії правозастосування.
4. Принципи застосування норм права.
5. Акти правозастосування та їх види.

Термінологічне завдання: реалізація права, застосування права, стадії правозастосування, принципи застосування норм права, акти правозастосування.

Методичне завдання:

1. В яких випадках виникає необхідність застосування норм права?
2. Охарактеризувати основні стадії правозастосування.
3. Критерії класифікації актів правозастосування.

Реферати:

1. Підстави, форми і функції застосування норм права.
2. Правозастосовна техніка.

Методичні рекомендації

Знати, що таке реалізація права, виокремити і охарактеризувати такі типи реалізації норм права, як безпосередня і правозастосовна, виокремити і охарактеризувати такі форми реалізації норм права, як дотримання, виконання і використання.

Пояснити суть застосування права, виокремити їх характерні риси, визначити, в яких випадках відбувається правозастосування.

Знати, що таке стадії правозастосування, та охарактеризувати їх.

Пояснити суть принципів застосування норм права та охарактеризувати такі принципи, як справедливість, пропорційність, правова визначеність, законність, обґрунтованість, доцільність, добросовісність, розумність та своєчасність.

Знати, що таке акти правозастосування, виокремити та охарактеризувати їх ознаки, пояснити відмінність правозастосовних актів та нормативно-правових, класифікувати правозастосовні акти за різними критеріями: за формою зовнішнього вираження – на письмові, усні та конклюдентні; за суб'єктами прийняття – на акти органів законодавчої, виконавчої та судової гілок влади, акти глави держави, акт органів місцевого самоврядування; за юридичною формою – на укази, постанови, розпорядження, накази, ухвали, подання, приписи, вироки, рішення та ін.; за юридичним значенням – на акти, які містять остаточне рішення в юридичній справі, і допоміжні акти, що забезпечують прийняття основних актів; за характером юридичних наслідків – на акти, що встановлюють, змінюють, припиняють, констатують або відновлюють права та обов'язки; за способом прийняття – на колегіальні та одноосібні; за сферою дії – у часі, у просторі, за колом осіб; за функціями у правовому регулюванні – на регулятивні, охоронні, захисні; за галузевою належністю – на конституційно-правові, кримінально-правові, адміністративно-правові, цивільно-правові; за характером індивідуальних приписів – на уповноважувальні, зобов'язувальні, забороняючі.

Література:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.

2. Скаун О.Ф. Теорія права і держави : Підручник. – 4-те видання. – К.: Алерта, 2017. – 528 с.

3. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.

ТЕМА 13. Застосування права в умовах колізій і прогалин у законодавстві

/ 3 год./

1. Прогалини в законодавстві: поняття і види.
2. Засоби подолання прогалин у законодавстві.
3. Колізії в законодавстві як вид юридичних колізій.
4. Засоби подолання колізій у законодавстві.

Термінологічне завдання: прогалини в законодавстві, подолання прогалин законодавстві, аналогія закону, аналогія права, колізії в законодавстві, колізії нормотворчості, правозастосовні колізії, інтерпретаційні колізії, темпоральна колізія, ієрархічна колізія, змістовна колізія, подолання колізій у законодавстві.

Методичне завдання:

1. За якими критеріями класифікуються прогалини в законодавстві?
2. Випадки, коли подолання прогалин є неможливим.
3. У чому полягає відмінність між аналогією закону і аналогією права?
4. Основні правила подолання колізій в законодавстві.

Реферати:

1. Прогалини в законодавстві та засоби подолання.
2. Колізії в законодавстві та засоби подолання.

Методичні рекомендації

Знати, що таке прогалини в законодавстві, дати їх загальну характеристику, охарактеризувати види за різними критеріями: залежно від часу виникнення – на первісні і вторинні; залежно від можливості подолання прогалини у процесі право-застосування – на переборні та непереборні прогалини; залежно від того, чи охоплюється існування прогалин умислом законодавця, на умисні та ненавмисні прогалини; залежно від ступеня неврегульованості суспільних відносин – на повні та часткові прогалини.

Знати, що таке подолання прогалин у законодавстві, дати визначення аналогії закону, знати, що таке презумпція припустимості аналогії та в яких нормах не може застосовуватись аналогія, правомірність застосування аналогії закону, знати, що таке

міжгалузева аналогія (субсидіарне застосування норм права), аналогія права, підходи до її визначення.

Дати визначення юридичних колізій, класифікувати їх на види залежно від правових форм діяльності на колізії нормотворчості, правозастосовні колізії, інтерпретаційні колізії, охарактеризувати їх; поняття колізій у праві, їх класифікація на колізії в законодавстві, колізії між нормами, закріпленими в законодавстві, та нормами, закріпленими в інших джерелах права, колізії між нормами права, закріпленими в інших джерелах права, поняття колізій в законодавстві, їх ознаки, класифікувати колізії в законодавстві на темпоральні, ієрархічні та змістовні колізії, охарактеризувати їх; а також охарактеризувати так звані складні випадки, коли неузгодженість між нормами права зумовлена одночасним існуванням (збігом) декількох видів колізій—при збігу темпоральної та ієрархічної колізій, що виникає внаслідок більш пізнього введення в дію норми, яка має меншу юридичну силу; при збігу темпоральної та змістовної колізій, що виникає внаслідок більш пізнього введення в дію загальної норми; при збігу ієрархічної та змістовної колізій, коли загальна і спеціальна норми містяться в актах, що мають різну юридичну силу.

Знати, що таке подолання колізій у законодавстві, колізійні норми, тобто правила вибору правової норми, яка підлягає застосуванню за наявності розбіжності між нормами права, які закріплені у законодавстві й регулюють однакові фактичні обставини, знати суть колізійних правил – сталих типових рішень щодо застосування юридичних норм за наявності колізії: більш пізній закон скасовує дію більш раннього, акт вищої юридичної сили скасовує дію акта меншої юридичної сили; спеціальний закон скасовує дію загального та ін.; охарактеризувати засоби подолання колізій – тлумачення, нормотворчість, визнання судами нормативних актів неконституційними або неправомірними.

Література:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.

2. Скаун О.Ф. Теорія права і держави : Підручник. – 4-те видання. – К.: Алерта, 2017. – 528 с.

3. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.

ТЕМА 14.Тлумачення правових актів **/ 3 год./**

1. Поняття тлумачення правових актів.
2. Способи тлумачення правових актів.
3. Види тлумачення правових актів.
4. Особливості тлумачення конституції та законів.
5. Інтерпретаційні акти, їх види.

Термінологічне завдання: тлумачення правового акта, предмет правотлумачення, спосіб тлумачення, граматичний спосіб тлумачення, логічний спосіб тлумачення, спеціально-юридичний спосіб тлумачення, системний спосіб тлумачення, історичний спосіб тлумачення, телеологічне тлумачення, буквальне тлумачення, поширене тлумачення, обмежене тлумачення, офіційне тлумачення, абстрактне тлумачення, казуальне тлумачення, автентичне тлумачення, легальне тлумачення, неофіційне тлумачення, побутове тлумачення, професійне тлумачення, наукове тлумачення, інтерпретаційний акт.

Методичне завдання:

1. Складіть схему різновидів тлумачення.
2. Необхідність тлумачення правових актів.

Реферати:

1. Види інтерпретаційних актів.

Методичні рекомендації

Дати визначення поняття «тлумачення правового акта», знати і пояснити, у чому полягає необхідність тлумачення, охарактеризувати стадії тлумачення правових актів – з'ясування змісту юридичних правил (норм права) та його роз'яснення.

Знати, що таке спосіб тлумачення правових актів, назвати і охарактеризувати такі способи тлумачення, як граматичний (мовний), логічний, спеціально-юридичний, системний, історичний,

телеологічний (цільовий), охарактеризувати особливості тлумачення міжнародно-правових договорів.

Охарактеризувати види тлумачення правових актів за різними критеріями їх класифікації: за обсягом їх правового змісту (буквальне, поширене та обмежене тлумачення), залежно від наявності в інтерпретатора повноважень на здійснення тлумачення (офіційне і неофіційне тлумачення), залежно від юридичних наслідків (тлумачення, яке має обов'язковий і переконливий (рекомендаційний характер). Знати і охарактеризувати види офіційного тлумачення за різними критеріями його класифікації: залежно від того, на яке коло осіб воно розраховане (абстрактне і казуальне тлумачення); залежно від участі інтерпретатора в ухваленні актів, що роз'яснюються, (автентичне і легальне тлумачення). Знати і охарактеризувати види неофіційного тлумачення (побутове, професійне, доктринальне (наукове) тлумачення).

Пояснити особливості тлумачення конституції та законів, назвати і охарактеризувати спеціальні принципи тлумачення конституції, які використовуються у європейській правовій доктрині: принцип об'єктивної системи цінностей, принцип найбільш прийнятної для сторін згоди цінностей, принцип конституційно-конформістського тлумачення, принцип основних прав, принцип балансування, принцип дружнього ставлення до міжнародного права, принцип конституційно-правового порівняння. Охарактеризувати роль судової влади у використанні способів тлумачення конституції та законів, зокрема Конституційного Суду України, пояснити суть і юридичну силу правотлумачних положень (правових позицій) Конституційного Суду України.

Знати, що таке інтерпретаційний акт, виділити і пояснити його ознаки, охарактеризувати види інтерпретаційних актів за різними критеріями їх класифікації: за ступенем обов'язковості (обов'язкові та рекомендаційні інтерпретаційні акти); за предметом тлумачення (інтерпретаційні акти, що містять тлумачення норм права, викладених у нормативно-правових актах, інших джерелах права, та інтерпретаційні акти, предметом тлумачення яких виступають індивідуальні правові акти); за колом осіб і конкретних ситуацій, на які поширюється дія інтерпретаційних актів, (акти абстрактного та акти казуального тлумачення); за обсягом і характером нормотворчих повноважень органу (акти автентичного

тлумачення (видані автором правового акта, що тлумачиться), і легальні акти, або акти делегованого тлумачення); за суб'єктами тлумачення (акти різних органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, а також акти міжнародних установ); за видами правових актів, які тлумачаться (акти тлумачення нормативно-правових актів та акти тлумачення індивідуально-правових актів); за видом документа (постанови, рішення, ухвали, роз'яснення, висновки та ін.); за галузями права (конституційно-правові, кримінально-правові, цивільно-правові та ін.).

Література:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.
2. Скаун О.Ф. Теорія права і держави : Підручник. – 4-те видання. – К.: Алерта, 2017. – 528 с.
3. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.
4. Власов Ю.Л. Проблеми тлумачення норм права // НАН України Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2001.
5. Костенко О.М. Наукове (доктринальне) тлумачення законів та його роль у здійсненні правосуддя // Право України. – 2000. – № 6.
6. Селіванов А. Теоретичні і практичні погляди на тлумачення Конституційним Судом України норм законодавства // Право України. – 1999. – № 10.
7. Тацій В., Тодика Ю. Межі тлумачення Конституційним Судом Конституції і законів України // Вісник Конституційного Суду України. – 2002. – № 2.
8. Тесленко М. Правова природа актів Конституційного Суду України // Право України. – 2000. – №2.
9. Трагнюк О. Тлумачення норм міжнародних договорів національним судом // Право України. – 2003. – №3.
10. Цвік М.В. Про офіційне тлумачення законів України // Академія правових наук України. Вісник. – Х., 1997. – Вип. 4 (11).

ТЕМА 15. Правова система суспільства

/3 год./

1. Поняття і структура правової системи.
2. Класифікація правових систем сучасності.
3. Загальна характеристика правових сімей.
4. Особливості правової системи України.

Термінологічне завдання: правова система, національна правова система, квазінаціональна правова система, субнаціональна правова система, наднаціональна правова система, правова сім'я, романо-германська правова сім'я, англо-американська правова сім'я, сім'я традиційного права.

Методичне завдання:

1. Охарактеризуйте основні риси правової системи.
2. Розкрийте структуру і функції правової системи.
3. Порівняйте основні риси романо-германської та англо-саксонської правової системи.
4. Визначіть особливості традиційних та релігійних правових систем.

Реферати:

1. Історичні обставини, що зумовлюють самотність правової системи України.

Методичні рекомендації

Дати визначення правової системи та визначити її основні характеристики, згрупувати елементи правової системи у підсистеми, які утворюють інституційну, нормативну, ідеологічну, функціональну, інфраструктурну та результативну складову, охарактеризувати їх.

Класифікувати правові системи сучасності на такі види – національні, квазінаціональні, субнаціональні, наднаціональні правові системи (міжнародні і релігійні правові системи), а також охарактеризувати їх. Дати визначення правової сім'ї та класифікувати на види (романо-германська, англо-американська, традиційна, релігійна, чиста, змішана (гібридна), материнська і дочарня), а також дати їх коротку характеристику.

Пояснити суть романо-германської, англо-американської, релігійної правової сім'ї, сім'ї традиційного права та виокремити характерні риси кожної.

Навести історичні обставини, які зумовлюють самобутність вітчизняної правової системи, а також знати особливі риси сучасної правової системи України.

Література:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.
2. Скаун О.Ф. Теорія права і держави : Підручник. – 4-те видання. – К.: Алерта, 2017. – 528 с.
3. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.
4. Оніщенко Н.М. Правова система: проблеми теорії: Монографія. – К.: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького ПАНУ, 2002. - 352 с.
5. Осауленко О.І. Загальна теорія держави і права: Навчальний посібник. - К.: Істина, 2007.-336 с.
6. Кудлай Т.П. Інституційний розвиток держави // Опорний конспект. - К.: Центр навч. л-ри НАДУ, 2008. - 140 с.
7. Котюк В.О. Загальна теорія держави і права: Навчальний посібник. - К.: Атака, 2005. - 592 с.
8. Лисенков С.Л. Загальна теорія держави і права : Навч. посібник // М-во освіти і науки України. - Київ: Юристконсульт, КНТ, 2006 р.- 355с.

ПИТАННЯ ДО ЗМІСТОВНИХ МОДУЛІВ 1-2

1. Термін «право» в юридичній науці.
2. Основні підходи до право розуміння.
3. Ознаки права.
4. Функції права.
5. Цінність права.
6. Поняття, загальні риси та види соціальних норм.

Співвідношення технічних і правових норм.

7. Право і мораль, їх співвідношення.
8. Право і звичай, їх співвідношення.
9. Право і релігійні норми.
10. Корпоративні норми, їх особливості та взаємодія з правом.
11. Поняття і види джерел права.
12. Нормативно-правовий акт як джерело права.
13. Правовий звичай як джерело права.
14. Нормативно-правовий договір як джерело права.
15. Судовий прецедент і судова практика як джерела права.
16. Правова доктрина як джерело права.
17. Принципи права: поняття та класифікація.
18. Основоположні принципи права.
19. Загальні принципи права. Міжгалузеві та галузеві

принципи права.

20. Значення принципів права для правового регулювання.
21. Поняття, стадії та види правового регулювання.
22. Способи та типи правового регулювання.
23. Методи правового регулювання. Правові режими.
24. Ефективність правового регулювання.
25. Поняття і загальні ознаки норм права.
26. Види норм права.
27. Структура норми права.
28. Спеціалізовані норми права.
29. Поняття і структура системи права.
30. Публічне і приватне право.
31. Матеріальне і процесуальне право.
32. Галузі та інститути права.
33. Співвідношення міжнародного і національного права.
34. Поняття системи законодавства. Її співвідношення з

системою права.

35. Структура системи законодавства.
36. Чинники формування і розвитку системи законодавства.
37. Поняття та ознаки нормативно-правового акта.
38. Поняття і види законів.
39. Кодекс як особливий вид закону.
40. Підзаконні нормативно-правові акти.
41. Дія нормативно-правових актів у часі.
42. Дія нормативно-правових актів у просторі та за колом осіб.
43. Нормотворчість: поняття, види.
44. Функції та принципи нормотворчості.
45. Стадії створення нормативно-правових актів.
46. Нормотворча техніка: поняття, елементи. Юридична термінологія.
47. Поняття систематизації законодавства.
48. Облік, інкорпорація та консолідація законодавства.
49. Кодифікація законодавства і створення зводу законів.
50. Поняття і види правових відносин.
51. Суб'єкти правових відносин та їх види.
52. Правосуб'єктність і правовий статус суб'єктів правовідносин.
53. Об'єкти правових відносин, їх види.
54. Суб'єктивні права та юридичні обов'язки суб'єктів правовідносин.
55. Юридичні факти та їх види.
56. Поняття і види юридично значущої поведінки.
57. Правомірна поведінка.
58. Правопорушення та його ознаки.
59. Склад правопорушення.
60. Види правопорушень.
61. Причини правопорушень.
62. Зловживання правом.
63. Об'єктивно неправомірне діяння.
64. Поняття юридичної відповідальності.
65. Підстави юридичної відповідальності.
66. Види юридичної відповідальності.
67. Цілі та функції юридичної відповідальності.
68. Принципи юридичної відповідальності.
69. Юридична відповідальність і державно-правовий примус.

70. Поняття і форми реалізації норм права.
71. Застосування норм права як специфічна форма його реалізації.
72. Стадії правозастосування.
73. Принципи застосування норм права.
74. Акти правозастосування та їх види.
75. Прогалини в законодавстві: поняття і види.
76. Засоби подолання прогалин у законодавстві.
77. Колізії в законодавстві як вид юридичних колізій.
78. Засоби подолання колізій у законодавстві.
79. Поняття тлумачення правових актів.
80. Способи тлумачення правових актів.
81. Види тлумачення правових актів.
82. Особливості тлумачення конституції та законів.
83. Інтерпретаційні акти, їх види.
84. Поняття і структура правової системи.
85. Класифікація правових систем сучасності.
86. Загальна характеристика правових сімей.
87. Особливості правової системи України.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ З ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

1. Теорія держави і права: поняття, риси, предмет і функції.
2. Теорія держави і права в системі юридичних та інших суспільних наук.
3. Методологія і методи в пізнанні держави і права.
4. Виникнення держави і права.
5. Теорії походження держави. Теорії походження права.
6. Поняття та ознаки держави.
7. Типологія держав.
8. Державний суверенітет. Народний суверенітет і національний суверенітет.
9. Поняття і класифікація функцій держави.
10. Внутрішні і зовнішні функції держави.
11. Правові форми здійснення функцій держави.
12. Поняття і структура форми держави.
13. Форма державного правління.
14. Форма державного устрою.
15. Державно-політичний режим.
16. Конфедерація, співдружність та інші міжнародні об'єднання держав.
17. Механізм держави, ознаки, структура.
18. Державний апарат як центральний елемент механізму держави.
19. Поділ влади як принцип організації і діяльності державного апарату. Система «стримувань і противаг» як умова реалізації принципу поділу влади.
20. Демократична держава та її цінність, принципи та форми.
21. Верховенство права.
22. Правова держава, поняття та ознаки.
23. Соціальна держава.

24. Види основоположних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина.

25. Національні гарантії прав і свобод людини і громадянина. Міжнародні гарантії прав людини. Європейська система захисту прав людини.

26. Поняття, ознаки, структура, функції та види правосвідомості.

27. Деформації правосвідомості та шляхи їх переборення.

28. Законність як багатогранне явище, її ознаки та структура.

29. Поняття, ознаки і структура громадянського суспільства.

30. Політична система громадянського суспільства і місце в ній держави. Політичні партії в політичній системі громадянського суспільства та їх правовий статус.

31. Термін «право» в юридичній науці. Основні підходи до право розуміння.

32. Ознаки, функції та цінність права.

33. Поняття, загальні риси та види соціальних норм. Співвідношення технічних і правових норм.

34. Право і мораль, право і звичай, право і релігійні норми. Їх співвідношення.

35. Корпоративні норми, їх особливості та взаємодія з правом.

36. Поняття і види джерел права.

37. Нормативно-правовий акт як джерело права.

38. Правовий звичай як джерело права.

39. Нормативно-правовий договір як джерело права.

40. Судовий прецедент і судова практика як джерела права.

41. Правова доктрина як джерело права.

42. Принципи права: поняття та класифікація. Значення принципів права для правового регулювання.

43. Основоположні принципи права. Загальні принципи права. Міжгалузеві та галузеві принципи права.

44. Поняття, стадії та види правового регулювання.

45. Способи та типи правового регулювання.

46. Методи правового регулювання. Правові режими.

47. Поняття і загальні ознаки норм права. Види норм права.

48. Структура норми права.
49. Спеціалізовані норми права.
50. Поняття і структура системи права.
51. Публічне і приватне право.
52. Матеріальне і процесуальне право.
53. Галузі та інститути права.
54. Співвідношення міжнародного і національного права.
55. Поняття і структура системи законодавства. Її співвідношення з системою права
56. Поняття та ознаки нормативно-правового акта.
57. Поняття і види законів. Кодекс як особливий вид закону.
58. Підзаконні нормативно-правові акти.
59. Дія нормативно-правових актів у часі, у просторі та за колом осіб.
60. Нормотворчість: поняття, види, функції та принципи.
61. Стадії створення нормативно-правових актів.
62. Нормотворча техніка: поняття, елементи. Юридична термінологія.
63. Поняття систематизації законодавства. Облік, інкорпорація та консолідація законодавства.
64. Кодифікація законодавства і створення зводу законів.
65. Поняття і види правових відносин.
66. Суб'єкти правових відносин та їх види. Правосуб'єктність і правовий статус суб'єктів правовідносин.
67. Об'єкти правових відносин, їх види.
68. Суб'єктивні права та юридичні обов'язки суб'єктів правовідносин.
69. Юридичні факти та їх види.
70. Поняття і види юридично значущої поведінки. Правомірна поведінка.
71. Правопорушення та його ознаки. Склад правопорушення.
72. Види правопорушень. Причини правопорушень.
73. Зловживання правом. Об'єктивно неправомірне діяння.
74. Поняття, підстави та види юридичної відповідальності.
75. Принципи, цілі та функції юридичної відповідальності.
76. Юридична відповідальність і державно-правовий примус.

77. Поняття і форми реалізації норм права.
78. Застосування норм права як специфічна форма його реалізації. Стадії правозастосування. Принципи застосування норм права.
79. Акти правозастосування та їх види.
80. Прогалини в законодавстві: поняття і види.
81. Засоби подолання прогалин у законодавстві.
82. Колізії в законодавстві як вид юридичних колізій.
83. Засоби подолання колізій у законодавстві.
84. Поняття, способи і види тлумачення правових актів.
85. Особливості тлумачення конституції та законів.
86. Інтерпретаційні акти, їх види.
87. Поняття і структура правової системи.
88. Класифікація правових систем сучасності.
89. Загальна характеристика правових сімей.
90. Особливості правової системи України.

ДОДАТКОВІ ДЖЕРЕЛА ДО ВСІХ ТЕМ КУРСУ

1. Актуальні проблеми теорії держави та права. Частина І. Навчальний посібник / СМ. Тимченко, С.К, Бостан, СМ. Легуша, Н.М. Пархоменко, Т.О. Пікуля, Н.В. Пронюк. - К.: КНТ, 2007. - 288 с
2. Алексеев С.С. Общая теория права. Курс в 2 т. М., 1981, 1982.
3. Алексеев С.С. Право: Азбука. Теория. Философия. Опыт комплексного исследования. М.: Статус, 1999.
4. Власов Ю.Л. Проблемы тлумачення норм права: Монографія. - К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького ПАНУ, 2001. - 180 с.
5. Гіда Є.О.. Теоретичні основи загальнолюдських стандартів прав людини: Посібник. Наукове видання. - К., 2008. - 100 с.
6. Гусарев С.Д., Олійник А.Ю., Слюсаренко О.Л. Тематичний словник термінів та визначень з курсу теорії держави і права. Навчальний посібник., К., 1998. - 75 с
7. Гусарев С.Д., Олійник А.Ю., Слюсаренко О.Л. Теорія права і держави: Навчальний посібник. - К.: Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2008. - 270 с.
8. Жан-Луи Бержель. Общая теория права. / Пер. с фран. - М.: NOTABENE, 2000. - 576 с.
9. Загальна теорія держави і права. За ред. Копейчикова В.В. -

К., Юрінком, 2002. –367 с.

10. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / СМ Тимченко, Р.А. Калюжний, С.М. Легуша. . - К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2007. - 296 с.

11. Козюбра М.І. Права і свободи людини і громадянина у новій Конституції України // Адвокат. - 1996. - № 2.

12. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування: Навч. посіб. - К.: Юрінком Інтер, 2001. - 304 с.

13. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навч. посіб. - К.: Ін-т економіки і господар. права, 1998. - Ч.1. - 88 с.

14. Крищенко Л.Т. Президент України: конституційно-правовий статус // Віче. - 1994. - № 2.

15. Кудлай Т.П. Інституційний розвиток держави // Опорний конспект. - К.: Центр навч. л-ри НАДУ, 2008. - 140 с.

16. Котюк В.О. Загальна теорія держави і права: Навчальний посібник. - К.: Атака, 2005. - 592 с.

17. Лисенков С.Л. Загальна теорія держави і права : Навч. посібник // М-во освіти і науки України. - Київ: Юристконсульт, КНТ, 2006 р.- 355с.

18. Марчук В.М., Ніколаєва Л.В. Нариси з теорії права: Навч. пос. - К.: Істина, 2004.

19. Мелешенко В.Ф. Основи конституційного права України. - К.: Вентурі, 1996. - 208 с.

20. Мельниченко В.І. Президент у структурі державної влади // Трибуна. - 1995. - № 1/2.

21. Нікітін А.В. Теорія держави і права. Навчальний посібник для дистанційного навчання, Київ: Ун-т "Україна", 2004.

22. Оніщенко Н.М. правова система: проблеми теорії: Монографія. – К.: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького ПАНУ, 2002. - 352 с.

23. Осауленко О.І. Загальна теорія держави і права: Навчальний посібник. - К.: Істина, 2007.-336 с.

24. Основи держави і права / Під ред. А.М.Колодія, А.М.Олійника. - К., 1997. - 236 с.

25. Пікуля Т.О. Правоохоронні органи України в механізмі держави: Монографія // МВС України. КНУВС. Київськ. юрид. ін-т. - Тернопіль: Астон, 2005 р.- 199с.

26. Прилуцький В.О. Деякі питання територіального

устрою України // Правова держава України: проблеми, перспективи розвитку. - К., 1997. - С. 96-97.

27. Рабинович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Видання 5-е, зі змінами. Навч.посіб. - К.: Атіка, 2001. - 176 с.

28. Рабінович П.М. Основи законної теорії права і держави. - К., 1998. - 240 с.

29. Сіренко В.Ф. Громадське суспільство в Україні: проблеми становлення. - К.: Логос, 1997.

30. Скаун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник: Пер. з рос. - Х.: Консул, 2001. - 656 с.

31. Скаун О.І. Теорія держави і права-Харків, Консум, 2001, - 655 с.

32. Скаун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001.

33. Скрипник О. Соціальна правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. Монографія. - К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002.

34. Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні: Матеріали наук.-практ. конф. / За заг. ред. В.І.Лугового, В.М.Князева. - К.: Вид-во УАДУ, 2001. - Т. 1-3.

35. Харитонova О.І., Харитонов Є.О. Порівняльне право Європи: основи порівняльного правознавства, Європейські традиції. - Х.: Одиссей. 2002. - 592 с.

36. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. - К.: Кондор, 2006.

37. Теорія держави і права: навчальний посібник / А.Ю. Олійник, С.Д. Гусарев, О.Л. Слюсаренко. - К.:Юрінком Інтер, 2001. - 176 с

38. Теорія держави і права: навчальний посібник для підготовки до державних іспитів [для студ. вищ. навч. закладів] / СП. Коталейчук - К.: КНТ, 2009. - 320 с.

39. Теорія держави і права: Підручник / С.Л.Лисенков, А.М.Колодій, О.Д.Тихомиров, В.С.Ковальський; За ред. С.Л.Лисенкова. - К.: Юрінком Інтер, 2005.-448 с.

40. Теорія держави і права: посібник для підготовки до іспитів / Пендюра М.М. - К.: КНТ, 2008. - 189 с

41. Теорія держави та права: Посіб. для підготов, до іспитів / СМ Тимченко, Р.А. Калюжний, С.М. Легуша. - К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2007. - 176 с

42. Тюріна О.В. Сучасні системи судових і правоохоронних органів (порівняльно-правова характеристика): Навчальний посібник. - К.: КНТ, Видавничий дім «Скіф», 2008. - 96 с.
43. Шаповал В.М. Виконавча влада: правовий статус і реалії // Уряд.кур'єр. - 1996. - 19 груд.
44. Шаповал В.М. Вищі органи сучасної держави: Порівняльний аналіз. - К.: Програма Л, 1995. - 123 с.
45. Шляхи реформування громадянського суспільства в Україні. Забезпечення прав людини на свободу слова та інформацію: Наук.зб. - Х.: УАДУ ХФ, 2001. - 286 с.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. Верховна Рада України // [http: www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
3. Голос України // [http: www.uamedia.visti.net/golos/](http://www.uamedia.visti.net/golos/)
4. Державні органи влади України // [http: www.nau.kiev.ua](http://www.nau.kiev.ua)
5. Електронні вісті // [http: www.elvisti.com](http://www.elvisti.com)
6. Законопроекти України // [http: www.zakon.gov.ua](http://www.zakon.gov.ua)
7. Зеркало тижня // [http: www.zerkalo-nedeli.com](http://www.zerkalo-nedeli.com)
8. Інформаційні ресурси про Україну // [http: www.infoukes.com](http://www.infoukes.com)
9. Кабінет Міністрів України (вихід на всі міністерства і відомства) // [http: www.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua)
10. Міністерство юстиції // [http: www.minjust.gov.ua](http://www.minjust.gov.ua)
11. Національна безпека і оборона // [http: www.uceps.com.ua/ukr/all/jornal/](http://www.uceps.com.ua/ukr/all/jornal/)
12. Офіційна сторінка Президента України // [http: www.president.gov.ua](http://www.president.gov.ua)
13. Політична Україна // [http: www.polit.com.ua](http://www.polit.com.ua)
14. Рада національної безпеки і оборони // [http: www.rainbow.gov.ua](http://www.rainbow.gov.ua)
15. Українська пошукова система // [http: www.meta-ukraine.com](http://www.meta-ukraine.com)
16. Українська правда // [http: www.pravda.com.ua](http://www.pravda.com.ua)
17. Урядовий кур'єр // [http: www.uamedia.visti.net/uk/](http://www.uamedia.visti.net/uk/)
18. Центр досліджень проблем громадянського суспільства // [http: www.cdpgs.ukrbiz.net](http://www.cdpgs.ukrbiz.net)

Теорія держави і права ч.2. Теорія права [Текст]:
методичні вказівки до семінарських занять для здобувачів
першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійної
програми «Право» галузь знань 08 Право спеціальності 081
Право денної та заочної форм навчання/уклад. А. М. Земко.
Луцьк : Луцький НТУ, 2021 с.54

Комп'ютерний набір
Редактор

А.М.Земко
А.М.Земко

Підп. до друку «__»_____2021 р. Формат 60х84/16.
Папір офс.
Гарн. Таймс. Ум.друк. арк. 2,25.
Тираж 50 прим.

Інформаційно-видавничий відділ
Луцького національного технічного університету
43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75
Друк – ІВВ Луцького НТУ